

Czettele Gyöző

A családi életre nevelés szükségessége az iskolai oktatásban – a hazai felmérések tükrében¹

A közelmúltban végzett magyarországi felmérések eredményei alapján fő konklúzióként elmondható, hogy a párkapcsolatok, a házasságok megromlása nemcsak az életminőséget rontja, hanem kedvezőtlen hatást gyakorol az egészségre és a nemzetgazdasági teljesítményre is. A párkapcsolatok, házasságok egyre labilisabbá válnak, mindezt nem szabad figyelmen kívül hagyni. A cikk szerzője úgy gondolja, hogy szükség van az iskolai családi életre nevelés jelenlegi színvonalának emelésére és általánossá tételére. Statisztikai adatok szerint a párkapcsolatokra, házasságra felkészítő iskolai nevelést a társadalom széles rétegei igénylik.

A FELELŐTLEN PÁRKAPCSOLATOK ÉS A PÁRKAPCSOLATOK MEGROMLÁSÁNAK EGÉSZSÉGÜGYI ÉS GAZDASÁGI KÖVETKEZMÉNYEI

A párkapcsolatok, az együttélési formák jellege, az elmúlt évtizedekben drasztikus változásokon mentek keresztül. A fiatal (tizenéves) korban megkezdett nemi kapcsolat a szexuális forradalommal kikerült intézményes keretei közül, ami hosszú távon az élettársi viszony, illetve az „együttlakás” életformájának általánossá válását okozta. Miután a nemi érettség ideje jóval hamarabb bekövetkezik a társadalmi érettségnél, a nem kívánt terhességek, az abortuszok, a nemi úton terjedő betegségek, a rosszul működő párkapcsolatok, válások egyre növekvő arányával találjuk szembe magunkat.

A Hungarostudy 2002, valamint Hungarostudy 2006 felmérés alapján vizsgálat készült a magas házastársi stresszel jellemezhető „rossz házasság” és a válás az egészségi állapot mutatóival való összefüggéseiről. Ennek eredményeként megállapítást nyert, hogy a magas házastársi stressz növeli a depressziós tüneteket, azok fokozzák az egészségkárosító magatartást (dohányzás, alkoholfogyasztás) és férfiak esetén növeli a magasvérnyomás-betegség kockázatát. A „rossz házasságban” élő dohányosok szívják el naponta a legtöbb cigarettát (17,23 szál), őket követik az elváltak (16,81 szál), majd az élettársi kapcsolatban élők (16,35 szál). Ez legkevésbé a „jó házasságban” élőkre jellemző (15,86 szál). A váláson átesettek, az élettársi kapcsolatban, rossz házasságban élők több időt töltöttek betegszabadságon, mint a jó házasságban élők. A válás negatív hatásai a pszichés jólétre és az

¹ Köszönetnyilvánítás: az OMFB-nek kutatásunk OMFB-00701/2009 számú projektben való támogatásáért és Ditzendy Orsolyának a cikk megírásához nyújtott segítségéért.

egészségviselkedésre hosszú távon is fennmaradnak, és hosszú távon az elváltak anyagi helyzete is romlik (BALOG 2010).

Székely András tanulmánya alapján következtetéseket lehet levonni az államháztartás többletköltségei és a házastársi viszonyok instabilitása között. Az elváltak és a rossz házasságban élők átlagosan évi 1,25 nappal tovább munkaképtelenek, mint a jó házasságban élők. Ez hozzávetőleges becslés alapján 86 milliárd forinttal csökkenti Magyarország nemzeti jövedelmét. Az elváltak a jó házasságban élőkhez képest 2 nappal, a rossz házasságban élőkhez képest 1,5 nappal többet töltöttek kórházban. Így az elváltak és a rossz házasságban élők nagyobb arányban veszik igénybe az egészségbiztosítást. A gyermeküket egyedül nevelő szülők emelt szintű családi pótlékot igényelhetnek, mely az ország költségvetését terheli, akárcsak az állam által meghitelezett, de a tartásdíjfizetésre kötelezett fél tartós fizetése képtelensége miatt általában behajthatatlan gyermektartásdíj. Székely András becslése szerint emiatt 50 és 200 milliárd forint közötti éves többletköltséget számol a magyar államháztartás. Székely hozzávetőleges számításainak eredményei a pontosabb számításokon alapuló amerikai adatokkal egybevetve reálisnak tekinthetők (SZÉKELY 2010).

2009-ben a *Tudomány a Családért Egyesület* megbízásából a *Családi kapcsolatok, 2009* címmel készült egy országosan reprezentatív szociológiai felmérés, amely fiatalok és középkorúak körében vizsgálta a párkapcsolatok alakulását és az arra ható tényezőket.²

A felmérés eredményei alapján elmondható, hogy a megkérdezettek bevallása szerint a párkapcsolat megromlása miatt esett a munkateljesítményük is, átlagosan 9 százalékkal. Az elvált dolgozók 7,7 százaléka első válásuk időszakában hosszabb ideig, átlagosan 115 napot voltak betegszabadságon. Az elváltak 4,5 százalék mondta azt, hogy elveszítette a munkahelyét családi konfliktus vagy válás miatt. Fenti adatok alapján végzett becslés szerint Magyarországon a párkapcsolat megromlása okán kialakuló munkateljesítmény-romlás és a magasabb arányú hiányzások miatt a munkaadókat, a gazdaságot érő kár igen jelentős, évi minimum 100, de akár 200 milliárd forintra is tehető (TÁRKÁNYI 2010a).

A párkapcsolatok minősége, a házasságok stabilitása az életminőséget meghatározó kérdés is, ezért egészségügyi és gazdasági hatásai is vannak, a megőrzésükre, illetve javításukra történő intézkedések olyan befektetések lehetnének, melyek bőségesen megtérülnének nemcsak a társadalom, hanem a gazdaság számára is.

A CSALÁDI ÉLETRE NEVELÉS A KÖZOKTATÁSBAN

A *Családi kapcsolatok, 2009* felmérés többek között azt is vizsgálta, hogy a megkérdezettek honnan kapták a párkapcsolatokra, házasságra vonatkozó ismereteiket.

A jó párkapcsolatnak, házasságnak együttélési, viselkedési szabályairól az iskolarendszerű oktatás keretében a kérdőív lekérdezése pillanatában is tanulmányokat folytatók 27 százaléka kapott ismereteket az iskolai oktatás folyamán. Iskolatípusonként: a már 8 osztályt vagy kevesebbet végzetek 28 százaléka, a szakmunkásképzőt, érettségi nél-

2 A kutatás koordinátora és a kérdőív összeállítója Tárkányi Ákos, a KSH Népeségtudományi Intézet munkatársa.

kül szakképesítést szereztek 13 százaléka, az érettségizettek 26 százaléka, a főiskolát vagy egyetemet végzettek 38 százaléka kapott ilyen ismereteket. Miután az eltérések szignifikánsnak bizonyultak, a markáns eltérések egyik lehetséges oka, hogy valaki minél rövidebb ideig tanul, annál kevesebb és kevésbé intenzív lehetősége nyílik párkapcsolati és szexuális ismeretek oktatásszerű megszerzésére, míg a továbbtanulás nagyobb teret biztosít a kiterjedtebb ismeretszerzésnek. Ezek az eredmények azonban nem érvényesíthetők az egész magyar társadalomra nézve, mivel a kérdéseket kizárólag azoknak tették fel, akik még koptatják az iskolapadot (246 fő).

Az alábbi két kérdést a teljes, 1493 fős (15–61 éves korú) mintán vizsgálták.

- Ön mely forrásokból szerezte a szexualitásra vonatkozó legtöbb ismeretet?
- Melyek voltak azok a források, amelyekből a partnerek, illetve a házastársak közötti helyes kapcsolatokról, viselkedésről jelentős mennyiségű ismeretet szerzett?

A válaszadók több alternatívát is megjelölhettek válaszként (1. táblázat).

1. TÁBLÁZAT: A szexualitásra, partner- és házassági kapcsolatokra vonatkozó ismeretek forrása		
Választási alternatívák, melyeket a kérdőív felsorolt	Ismeretek a szexualitásról (%)	Ismeretek a partner- és házassági kapcsolatokról (%)
Tévé	32	23
Rádió	4	3
Internet	18	10
Képes magazin	19	9
Könyv	34	29
Mozi	10	7
Videó/DVD	17	8
Iskolai oktatás	28	15
Egyéb előadás	7	7
Barátok, testvérek	51	36
Szülők, más rokonok	28	55
Házastárs	27	27
Élettársa, szerelme	22	14
Szexuális partner	21	8
Egyéb	1	2

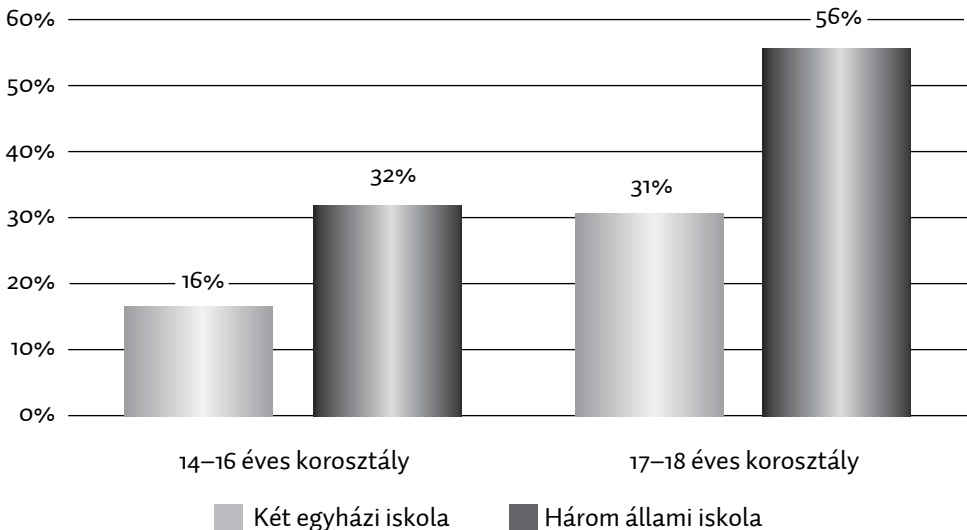
Összességében, míg a szexualitásra vonatkozó ismereteket a válaszolók 51 százaléka elsősorban a barátaitól, testvéreitől kapja, addig csak 28 százalékuk szerzi meg azt az iskolában. A „helyes kapcsolatról”, viselkedésről a megkérdezettek 55 százaléka szüleitől, rokonoktól kapott információkat, és csak 15 százalékuk az iskolától.

Mindezek azért meglepő eredmények, mert a Nemzeti alaptanterv előírja a családi életre nevelés megvalósítását a közoktatásban,³ de ennek mértéke felmérésünk szerint nem haladja meg a 28 százalékot. Tovább rontja a helyzetet, hogy a családi életre nevelés elsősorban a szexuális felvilágosításra korlátozódik, amely a családi életre nevelés témakörének csak nagyon szűk szeletét jelenti. A megkérdezettek 1,5 százaléka állította, hogy sehonnan nem kapott szexualitásra, társ kapcsolatra vonatkozó ismereteket (TÁRKÁNYI 2010b).

A következő, nem reprezentatív felmérés is szolgáltat elgondolkodtató adatokat.

Két egyházi és három állami középiskola 99-99 diákjának a nemiségről alkotott szemléletét vizsgálta a felmérés (NAGY 2008). Az első szexuális kapcsolatok eszerint is 16 éves kor körül következtek be, akár egyházi, akár állami iskola tanulóiról volt szó. Az egyházi iskolák tanulói közt a nemi életbe kezdők (24%), az állami iskolákban (48%). Az állami iskolák 14–16 éves korosztálya 32 százalékának volt szexuális kapcsolata, amely megegyezik a kutatásban részt vett egyházi iskolások 17–18 éves korosztályára vonatkozó adataival. Az egyházi iskolák tanulói később kezdenek nemi életet élni, ami egészségügyi és pszichológiai megfontolásokból is pozitívan értékelhető (1. ábra).

1. ÁBRA: A nemi kapcsolatot megtapasztaltak aránya korosztályonként (100% az összes 14–16 éves, valamint az összes 17–18 éves egy-egy iskolatípusban)

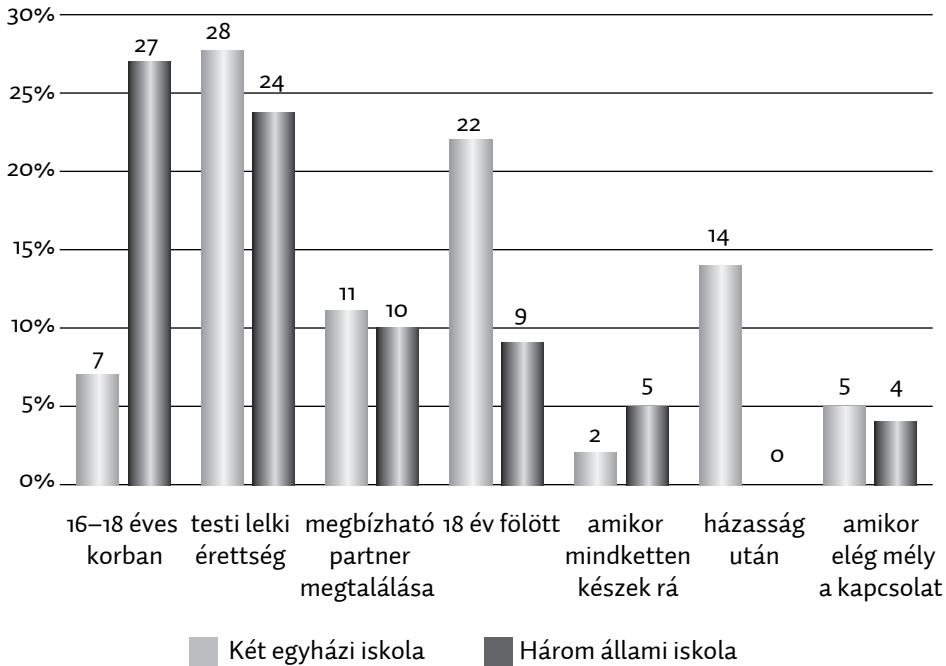

Forrás : Nagy, 2008

³ 130/1995. (X. 26.) kormányrendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról

A *Családi kapcsolatok*, 2009 felmérés tanúsága szerint a 15–17 éves korosztály 30 százalékának már volt nemi kapcsolata, 18 százalékuknak 2-6 partnerrel, 21 százalékuk intim párkapcsolatban, de egymástól külön él. Mindez arra utal, hogy szexuális kapcsolataik számottevő része alkalmi vagy rövid idejű. (11%-uk nem adott választ a kérdésre.) Ugyancsak a konzervatívabb szellemű családi és iskolai nevelésnek köszönhetően az egyházi iskolák diákjai úgy tartják, hogy 18 év fölött helyes elkezdni a nemi életet – szemben az állami iskolák 16-18 évével (2. ábra). Emellett az egyházi iskolások nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a testi-lelki érettség meglétének, ami a szexuális nevelés teljes személyiséget érintő felfogására utal. Az egyházi iskolások 14 százaléka a házasságban tartja kívánatosnak a nemi élet megkezdését. Ez a válasz az állami iskolában tanuló megkérdezett diákok közt egyszer sem fordult elő.

2. ÁBRA: A megkérdezett diákok véleményének megoszlása arról, hogy mikor helyes elkezdni a nemi életet

Forrás : Nagy, 2008

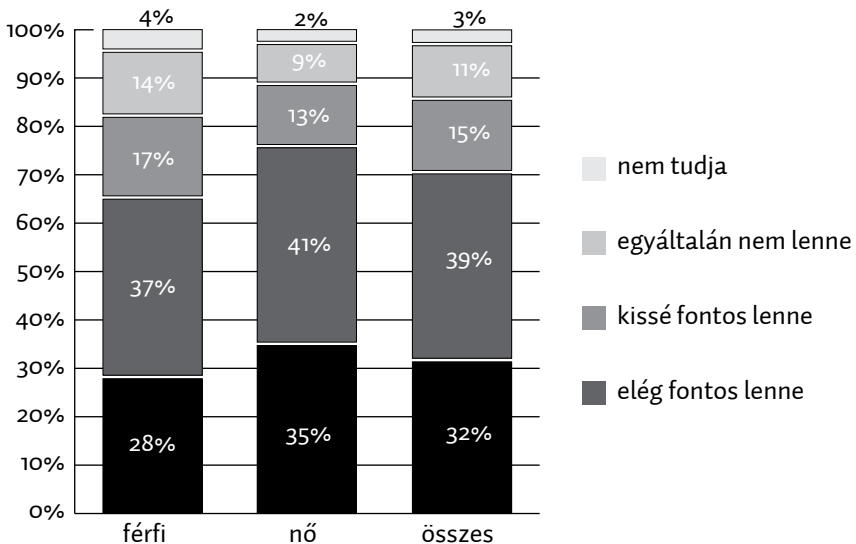
Figyelmeztető adat, és az érintett diákok értelmi és feltehetőleg pszichés felkészültségén túl az állami iskolákban folyó szexuális nevelés súlyos elégtelenségét jelzi, hogy az állami iskolások közül nemi életet kezdők 19 százaléka nem védekezett! Ilyen az egyházi iskolások közt egyáltalán nem fordult elő.

TÁRSADALMI IGÉNY A HÁZASSÁGI ÉS PÁRKAPCSOLATI ISMERETEK OKTATÁSA IRÁNT

A *Családi kapcsolatok*, 2009 felmérés alapján elmondható, hogy a teljes magyar népesség döntő többsége, 71 százaléka igen fontosnak tartotta azt, hogy legyen a házasságokra, párkapcsolatokra, az azokban való viselkedésre való felkészítés az iskolai oktatás keretében. Akik egyáltalán nem tartották fontosnak, csak 11 százalékot képviseltek.

Nemek szerinti megoszlásban a nők 76 százaléka, a férfiak 65 százaléka tartja inkább fontosnak a párkapcsolati oktatást. A különbség szignifikáns, ami arra utal, hogy a nők nagyobb arányban látják problematikusnak a párkapcsolatokat, ők érzik inkább elégtelennek a párkapcsolataikban kapott érzelmi-szexuális lehetőségek a szó pozitív értelmében vett kiaknázását, ezen a téren nemcsak kiszolgáltatottabbak, hanem igényesebbek is (3. ábra).

3. ÁBRA: Az iskolai oktatás keretében megvalósítandó családi életre nevelés fontossága – országos reprezentatív felmérésből

Forrás: Családi kapcsolatok, 2009 felmérés.

KÖVETKEZTETÉSEK

E rövid kitekintésből látható a párkapcsolatok mindennapi pszichés-mentális állapotunkra gyakorolt hatása, mely közvetve az ország gazdasági teljesítményében is megjelenik. Éppen ezért mindenképp fontosnak tartjuk, hogy komolyan vegyük az ország rendkívül rossz pszichés állapotát (Kopp Mária kutatásai), melynek egyik oka a házastársi viszony és a különböző párkapcsolatok instabilitása, nem megfelelő állapota is. A hatvanas évek

szexuális forradalma mindössze annyit ért el, hogy a szexualitást úgymond „szabadon”, azaz társadalmi kontroll nélkül lehet gyakorolni, ami viszont hosszú távon inkább a kapcsolatok kiüresedését, a lelki és egzisztenciális bizonytalanságot hozta magával, mintsem igazi „felszabadulást”. A felmérésből is kiderült, hogy a mai napig szinte tabu téma a párkapcsolat és a szex, legjobb esetben is a barátainktól, illetve a családtól tudakozódunk e téren. Hiányoznak a szexuálpaszichológiai irodalomban fellelhető ismeretek széleskörű propagálására szolgáló fórumok, melyek hozzásegítenék az embereket ahhoz, hogy reflexívebben, megértéssel viszonyuljanak önmagukhoz és egymáshoz. E cikk szerzői úgy gondolják, ezen nem csak lehet, de kell is változtatni. Ennek egyik módja a szexualitás és a párkapcsolatban való viselkedés iskolai oktatása, mely jelentősen javítana hosszú távon az ország pszichés állapotán is.

IRODALOM

- BALOG PIROSKA (2010): A rossz házasság és az egészségi állapot összefüggései. A válás és az egészségi állapot összefüggései, a válás hosszú távú hatása. http://tcse.hu/sites/default/files/Valas_es_egeszsegi_allapot_oszefug.pdf (Letöltés ideje: 2011. június 9.)
- NAGY BEÁTA (2008): Középisikolások szemlélete a nemiségről, http://tcse.hu/sites/default/files/Nagy_Beata_K%C3%B6z%C3%A9pisikol%C3%A1sok%20szemle%C3%A9lete%20a%20nemis%C3%A9gr%C5%91.pdf (Letöltés ideje: 2011. június 9.)
- SZÉKELY ANDRÁS (2010): A családi állapot különböző fajtáinak nemzetgazdasági vonatkozásai, http://tcse.hu/sites/default/files/Csaladi_allapot_nemzetgazdasagi_hatasai.pdf (Letöltés ideje: 2011. június 9.)
- TÁRKÁNYI ÁKOS (2010A): A munkahely és a párkapcsolat kölcsönhatásai, http://tcse.hu/sites/default/files/Munkahely_es_parkapcsolatok_kolcsonhat_o.pdf (Letöltés ideje: 2011. június 9.)
- TÁRKÁNYI ÁKOS (2010B): A házasságra felkészítés, családi életre nevelés szükségessége, példái és tanulságai, http://tcse.hu/sites/default/files/Munkahely_es_parkapcsolatok_kolcsonhat_o.pdf (Letöltés ideje: 2011. június 9.)